

УДК: 727.113

канд. арх. Тишкевич О.П.,
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка

ПРИНЦИПИ ОПТИМІЗАЦІЇ МЕРЕЖІ СІЛЬСЬКИХ ШКІЛ

Визначено принципи оптимальної організації мережі загальноосвітніх навчальних закладів в сільській місцевості. Розглянуто особливості формування різних типів освітніх округів

Ключові слова: сільська школа, мережа, освітні округи, інтеграція.

Постановка проблеми. Переважну більшість загальноосвітніх навчальних закладів України складають сільські школи. Але й досі в країні існує проблема обмеженості доступу до якісної освіти дітей, що проживають у сільській місцевості. Внаслідок нераціональної організації шкільної мережі ефективність використання фінансових ресурсів, які залучаються для забезпечення діяльності освітньої галузі в сільській місцевості, є низькою. Це призводить до скорочення кількості шкіл, погіршення стану їх матеріально-технічної бази, гальмує впровадження сучасних інноваційних технологій і засобів навчання.

Для розв'язання зазначених проблем необхідна оптимізація мережі загальноосвітніх навчальних закладів з урахуванням демографічних, економічних, соціальних перспектив розвитку регіонів, потреб громадян та суспільства [1]. Вимагають вирішення питання, що стосуються оптимального розміщення, розрахунку місткості, вибору типів будівель сільських шкіл.

Аналіз досліджень та останніх публікацій. Проблемам організації мережі сільських навчальних закладів в різні роки були присвячені дослідження Ковальського Л.М. [2], Уреньова В.П. [2], Саркісова С.К. [3], Степанова В.І. [4], Світка В.А. [5], Антошкіна В.Ф. [6], Решетнікової Н.В. [7] та інших, але питання оптимізації мережі сільських загальноосвітніх навчальних закладів у сучасних соціально-економічних умовах є недостатньо дослідженою.

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Тематика статті пов'язана з державними документами, серед яких Укази Президента України від 30 вересня 2010 року № 926 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні», від 20 березня 2008 року № 244 «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні», від 2 червня 1998 р. N 580 «Про заходи щодо поліпшення функціонування та розвитку загальної середньої освіти», від 25 червня 2013 року № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти України на період до 2021 року», Постанови Верховної Ради

України від 9 січня 2007 року № 536 «Про стан і перспективи розвитку загальної середньої освіти в Україні».

Мета статті. Визначення принципів оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості України.

Виклад основного матеріалу. Для забезпечення економічної ефективності, доступності, високої якості загальної середньої освіти мережа сільських шкіл у повній мірі повинна відповідати соціально – педагогічним, санітарно-гігієнічним, соціально-демографічним вимогам, системам сільського розселення та культурно-побутового обслуговування.

Вихідними умовами функціонування системи шкільного обслуговування в сільській місцевості є законодавчо закріплені положення:

- доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою;
- рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку;
- єдність і наступність системи освіти;
- обов'язковість загальної середньої освіти;
- повне охоплення дітей загальною шкільною освітою, позашкільним, початковим професійним навчанням;
- функціонування старшої школи як профільної [8,9].

Освітні рівні в системі загальної середньої освіти визначено Законом України «Про загальну середню освіту» - початкова загальна середня освіта, базова загальна середня освіта, повна загальна середня освіта. Загальна середня освіта здобувається у триступеневій системі загальноосвітніх навчально-виховних закладів: початковій школі (I ступінь), основній школі (II ступінь), старшій школі (III ступінь) [8].

Формування шкільної мережі в сільській місцевості необхідно здійснювати на основі територіальних освітніх округів [10]. Функціонування закладів в структурі округу обумовлює розвиток зв'язків між ними, формування єдиної інфраструктури управління, розподілення матеріально-технічних ресурсів, кадрового потенціалу, інформаційно-методичного забезпечення.

Структурними одиницями освітніх округів є «магнітні» загальноосвітні навчальні заклади I, I-II, I-III, опорні загальноосвітніх закладів I-III ступенів. Суб'єктами округу можуть бути навчальні заклади всіх типів, форм власності та відомчої підпорядкованості: загальноосвітні навчальні заклади (у т. ч. навчально-виховні комплекси, навчально-виховні об'єднання), дошкільні навчальні заклади, позашкільні навчальні заклади; міжшкільні навчально-виробничі комбінати; професійно-технічні навчальні заклади, установи

культури (бібліотеки, музеї, будинки культури та інші), установи охорони здоров'я, що сприяють здійсненню освітньої діяльності [11].

При формуванні округу необхідно дослідити наявні ресурси шкільної мережі :

- провести аналіз мережі навчальних закладів, розміщених у межах адміністративно-територіальної одиниці, з урахуванням їх кадрового потенціалу та рівня матеріально-технічного забезпечення;
- вивчити можливість утворення опорних закладів для організації на їх базі допрофільної підготовки і профільного навчання;
- вивчити доцільність і можливість утворення інтернатів у складі опорних закладів для учнів, які проживають у віддалених населених пунктах;
- визначити місцезнаходження округу з урахуванням розміщення його суб'єктів і транспортного забезпечення [11].

Найнижчою ланкою у структурі мережі шкіл є загальноосвітні заклади I ступеню (початкові школи). Наявність в сільському населеному пункті де є діти загальноосвітнього закладу, який би надавав початкову загальну освіту обов'язкова. Початкові школи розміщуються у невеликих сільських населених пунктах у тому випадку, коли немає можливості організувати загальноосвітній заклад I-II або I-III ступенів. Загальноосвітні заклади I ступеню не можуть в достатньому обсязі виконувати соціокультурні функції, тому при формуванні шкільної мережі застосування шкіл такого типу повинно бути обмеженим.

Найбільш поширеним типом шкіл є загальноосвітні навчальні заклади I-II ступенів (основні школи). Таки школи надають початкову і базову середню освіту, позашкільну освіту, здійснюють соціально – культурне обслуговування населення.

Магнітні загальноосвітні заклади I-III ступенів здійснюють надання початкової, базової і повної середньої освіти, позашкільної освіти, соціально – культурне обслуговування населення. Ці школи можуть бути профільними, надавати початкову професійну освіту або реалізовувати в старшій школі загальноосвітні програми.

Опорні загальноосвітні навчальні заклади I-III ступенів надають початкову, базову і повну середню освіту, початкову професійну освіту, позашкільну освіту, здійснюють соціально – культурне обслуговування населення. Опорні школи обов'язково є профільними. Такі заклади мають більш розвинену матеріально-технічну базу, першочергове фінансове та кадрове забезпечення. Опорні загальноосвітні заклади здійснюють методично – консультативну й організаційну допомогу магнітним школам, організовують на своїй базі профільне навчання й початкову професійну освіту старшокласників магнітних шкіл, для чого опорним навчальним закладам доцільно мати

інтернати для учнів старшого шкільного віку. На базі опорних шкіл організуються шкільні заходи для всіх учнів округу [12,13]. Опорні навчальні заклади повинні рівномірно розміщуватись на території районного округу для забезпечення рівного доступу до якісної освіти.(рис.1)

Під час утворення опорного закладу необхідно враховувати:

- потреби у забезпеченні певних напрямів спеціалізації, допрофільної підготовки та профільного навчання;
- рівень забезпечення висококваліфікованими педагогічними кадрами;
- наявність належної матеріально-технічної бази (навчальних кабінетів із сучасним обладнанням, високошвидкісного доступу до Інтернету, спортивних об'єктів);
- укомплектування бібліотечного фонду підручниками, науково-методичною, художньою та довідковою літературою;
- наявність автомобільних доріг з твердим покриттям для забезпечення безпечного підвезення учнів і педагогічних працівників до місця навчання, роботи та додому [11].

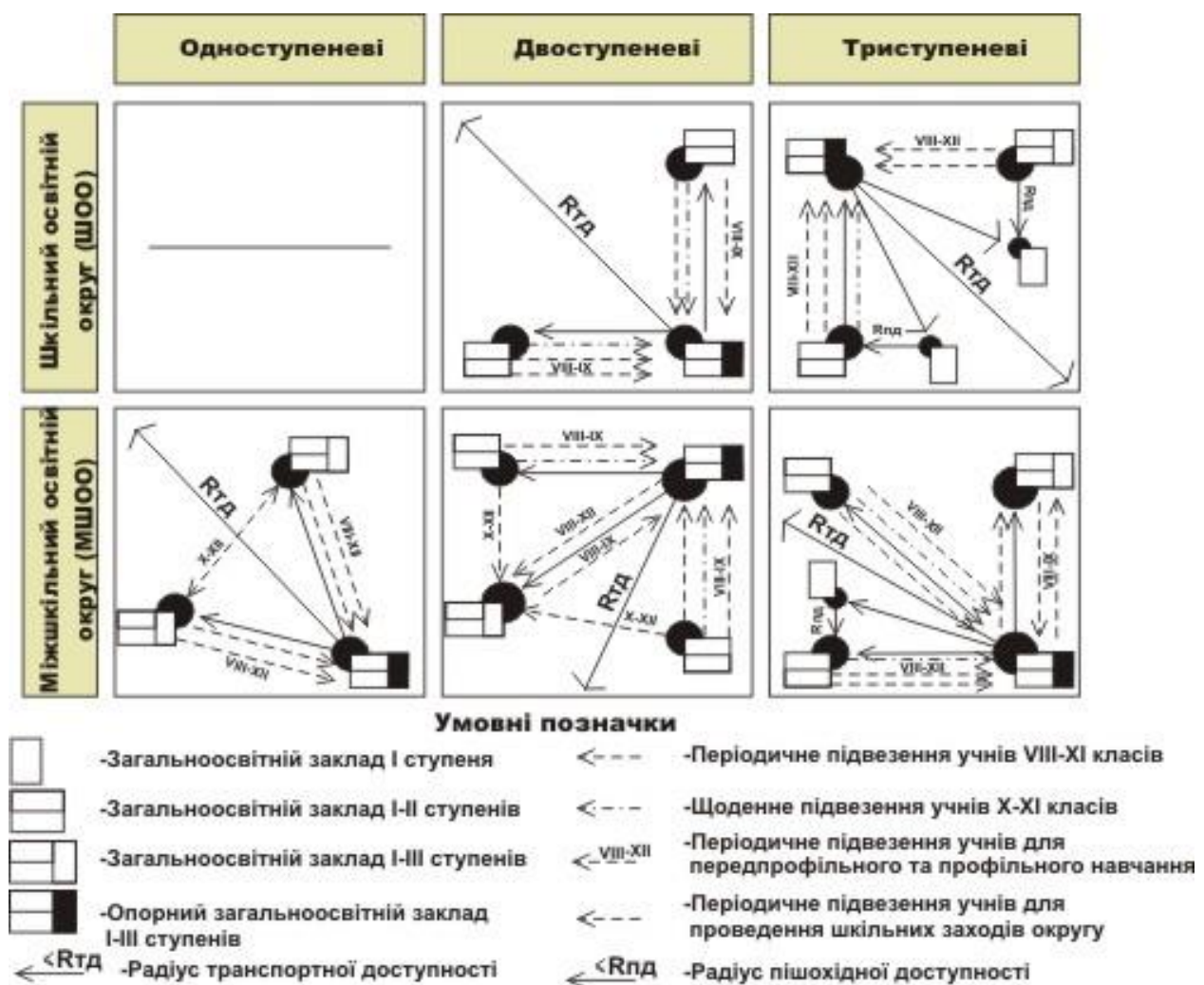

Рис. 1 Функціональні моделі освітніх округів

Залежно від території, що обслуговується, складу суб'єктів виділяють такі утворення : шкільний освітній округ (ШОО) , міжшкільний освітній округ (МШОО), районний освітній округ (РОО) та міжрегіональний освітній округ (МРОО).

Шкільний освітній округ (ШОО) є освітнім утворенням найнижчого рівня. Він формується з загальноосвітнього закладу I-III ступеню, закладів I, I-II ступенів. Шкільний освітній округ засновується в межах транспортної доступності від загальноосвітнього закладу I-III ступеню, який в даному утворенні є опорним закладом.

Міжшкільний освітній округ (МШОО) є освітнім утворенням більш високого рівня. Він формується з опорного загальноосвітнього закладу I-III ступеню, закладів I, I-II, I-III ступенів. Міжшкільний освітній округ організовується в межах транспортної доступності від опорного загальноосвітнього закладу I-III ступеню. Шкільні та міжшкільні освітні округи формуються, як правило, в межах селищних рад.

Районний освітній округ (РОО) є оптимальним освітнім утворенням в сільській місцевості для забезпечення сільських мешканців якісною дошкільною, початковою, базовою, повною середньою, початковою професійною освітою [12]. Районний освітній округ має декілька опорних навчальних закладів, які мають більш розвинену матеріально-технічну базу, що розраховується на кількість учнів, які проживають в радіусі транспортної доступності від опорних шкіл.

В сільській місцевості передбачається розміщення шкіл для учнів початкової школи в радіусі пішохідної доступності, який не повинен перевищувати 2 кілометрів. За умов транспортного забезпечення учні даної категорії повинні витратити не більше 15 хвилин [14]. Цьому часу руху будуть відповідати (в залежності від класу доріг і з урахуванням очікування транспорту) відстані: для доріг обласного значення при швидкості 30 км/год – 5 – 6 км; для доріг районного значення при швидкості 20 км/год – 4 км. Учні шкіл II і III ступенів мають витратити на дорогу до школи не більше ніж 30 хвилин [14]. За умов транспортної доступності, в залежності від класу доріг цьому показнику буде відповідати відстань 10-15 кілометрів.

При організації шкільної мережі доцільно широко застосовувати комплекси, що формуються шляхом міжвідомчої кооперації на базі загальноосвітніх закладів [15]. Загальноосвітні заклади можливо інтегрувати в одній будівлі з культурно – просвітницькими, дошкільними, позашкільними закладами, закладами початкової професійної освіти, спортивно – оздоровчими закладами, житлом вчителя.(рис.2)

ТИПИ ЗАКЛАДІВ	ЗАГАЛЬНООСВІТНІ ЗАКЛАДИ			
	I СТУПЕНЮ (ПОЧАТКОВА ШКОЛА)	II СТУПЕНІВ (ОСНОВНА ШКОЛА)	III СТУПЕНІВ (ПОВНА СЕРЕДНЯ)	III СТУПЕНІВ (ПОВНА СЕРЕДНЯ ПРОФІЛЬНА)
ДИТЯЧІ ЯСЛА	●	●	○	○
ДИТЯЧИЙ САДОК	●	●	○	○
БІБЛІОТЕКА	●	●	●	●
КЛУБНО-ВИДОВИЩНИЙ ЗАКЛАД	●	●	●	●
ЗАКЛАД ПОЧАТКОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ			○	●
КОНСУЛЬТАТИВНИЙ ПУНКТ			○	●
СПОРТИВНИЙ КОМПЛЕКС			○	●
ПОЗАШКІЛЬНИЙ ЗАКЛАД		○	○	●
ЖИТЛОВА ЧАРУНКА	●			

● ІНТЕГРАЦІЯ ДОЦІЛЬНА ○ ІНТЕГРАЦІЯ МОЖЛИВА

Рис.2 Визначення доцільності інтеграції загальноосвітніх навчальних закладів з закладами й установами різних типів

Важливою умовою раціонального вирішення мережі загальноосвітніх навчальних закладів є також правильне визначення місткості їх будівель. В якості розрахункової величини для загальноосвітніх шкіл приймають кількість учнів. Розрахункову кількість учнів у школі необхідно визначати виходячи з кількості дітей населеного пункту, в якому школа розміщується, кількості дітей в сусідніх населених пунктах, що обслуговуються цією школою. Для розрахунку місткості використовують показники народжуваності в населеному пункті за декілька років (до 10 років). На основі цих даних визначається:

- загальна кількість потенційних учнів (за максимальними показниками);
- кількість потенційних учнів за різними віковими групами;
- загальна кількість учнів у населеному пункті.

При значних коливаннях у показниках народжуваності дітей за роками, кількість потенційних учнів визначається за тими показниками, що є найбільшими та повторюються найбільш часто. Виходячи з кількості потенційних учнів за різними віковими групами здійснюється вибір оптимального типу будівлі.

Висновки. У результаті проведеного дослідження було встановлено, що основними принципами оптимізації мережі сільських шкіл є формування освітніх округів, міжвідомча інтеграція загальноосвітніх навчальних закладів, застосування шкільних будівель відповідної місткості. Такі заходи сприятимуть підвищенню ефективності існуючої системи шкільного обслуговування в сільській місцевості.

Список літератури

1. Про Національну стратегію розвитку освіти України на період до 2021 року: Указ Президента України [від 25 червня 2013 року № 344/2013] //режим доступу : www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013
2. Ковальський Л.М., Уренев В.П. Концепція перспективного розвитку мережі шкільних будівель / Л.М. Ковальський, В.П. Уренев// Региональные проблемы архитектуры и градостроительства. – Одесса, 2007. – Вып.9-10. - С.133-136.
3. Саркисов С.К. Оптимизация сети школьных зданий: автореф. дис. на соискание ученой степени д. архит.: спец. 18.00.02 «Архитектура зданий и сооружений»/ С.К. Саркисов. – М., 1974 – 31 с.
4. Степанов В.И. Школьные здания/ Степанов В.И. – М.: Стройиздат, 1975. – 239 с.
5. Свитко В.А., Капак Н.Н. Здания сельских школ и дошкольных учреждений / Свитко В.А., Капак Н.Н. – К.: Урожай, 1988. – 192с.
6. Антошкин В.Ф. Сеть и типы средних общеобразовательных школ для сельской местности (для II-III климатических районов РСФСР): автореф. дис. на соискание ученой степени канд. архит.: спец. 18.00.02 «Архитектура зданий и сооружений»/ В.Ф.Антошкин. – М., 1982. - 24с.
7. Решетникова Н.В. Формирование сети и типов зданий сельских школ с уменьшенной наполняемостью класса (на примере Нечерноземной зоны РСФСР): автореф. дис. на соискание ученой степени канд. архит.: спец. 18.00.02 «Архитектура зданий и сооружений»/ Н.В. Решетникова. – М., 1989 - 25с.
8. Про загальну середню освіту: Закон України [від 25 травня 2013 року № 651-XIV] //режим доступу : [www. http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/651-14)
9. Державна національна програма „Освіта”. Україна ХХІ століття– К.: Райдуга,1994. – 61 с.
10. Тишкевич О.П. Сучасні тенденції у формуванні мережі і типів сільських загальноосвітніх шкіл/О.П.Тишкевич //Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М.М. Осетрін. – К. : КНУБА, 2011. – Вип. 42. – С. 379 – 384.

11. Про затвердження Положення про освітній округ: Постанова Кабінету Міністрів України [від 27 серпня 2010 року № 777] //режим доступу: www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/777-2010-%D0%BF
12. Осадчий І.Г. Освіта сільського регіону: теорія і технологія управління розвитком: Монографія/ Осадчий І.Г. – К.: Шкільний світ, 2005р. – 260 с.
13. Гурьянова М.П. Реструктуризация сети общеобразовательных учреждений села/ М.П. Гурьянова, В.Б. Орлов. – М. : Изд-во ИПСР РАО, 2003.-93 с.
14. Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу (ДСанПіН 5.5.008-01) //режим доступу : www.golovbukh.ua/regulations/2341/2452/2453/290563/#
15. Тишкевич О.П. Інтеграція функцій у будівлях сільських шкіл /О.П.Тишкевич //Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М.М. Осетрін. – К. : КНУБА, 2011. – Вип. 43. – С. 401 – 405.

Аннотация

В статье определены принципы оптимальной организации сети образовательных учреждений в сельской местности. Рассмотрены особенности формирования общеобразовательных округов разных типов.

Ключевые слова: сельская школа, сеть, образовательный округ, интеграция.

Summary

Design concepts of the educational institutions network in countryside are examined. Recommendations of formation of the educational districts have been examined.

Key words: rural school, network, educational districts, integration.